

Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Duygusal Zekâları İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki*

Fatma YANCI**

Aycan ÇİÇEK SAĞLAM***

Özet

Bu çalışmada, ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zeka düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinin belirlenmesi için Bar-on Duygusal Zekâ Ölçeği, örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi için de Polat (2007) tarafından eğitim örgütlerine uyarlanan Podsakoff, MacKenzie, Moorman ve Fetter (1990) ve Moorman (1991) tarafından geliştirilerek kullanılan “Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Şanlıurfa ili merkezinde 2009-2010 eğitim-öğretim yılında genel liselerde görevli öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma 13 genel liseden 188 erkek ve 116 kadın olmak üzere 304 kişilik bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin hem duygusal zekâ düzeyleri hem de örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergileme düzeyleri yüksek çıkarken, öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinin örgütsel vatandaşlık davranışları üzerinde pozitif yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Ortaöğretim Okulu Öğretmenleri

*Bu çalışma Aycan ÇİÇEK SAĞLAM danışmanlığında Fatma YANCI tarafından hazırlanan “Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki (Şanlıurfa İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Şehit İlhan Kartal Anadolu Lisesi, Felsefe Öğretmeni, Çayırova/Kocaeli

*** Doç. Dr., Uşak Üniv. Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

The Relationship Between High School Teachers's Organizational Citizenship Behavior And Their Emotional Intelligence

Abstract

In this study, it is aimed to determine the relation between the emotional intelligence of secondary school teachers and their organizational citizenship behaviour. Bar-On Emotional Intelligence Scale 299ort he level of teachers' emotional intelligence;and , "Organizational Citizenship Behavior Scale " developed by Podsakoff, MacKenzie, Moorman and Fetter (1990) and Moorman (1991) adopted for educational organizations by Polat(2007) are used to determine the teachers' organizational citizenship behaviours. The target population consists of secondary school teachers who work at the secondary schools that are located in central. Şanlıurfa in 2009–2010 educational year. The sample of the research consists of 188 male and 116 female teachers in total 304 who are working at a secondary school. According to the results of this study,it is revealed that the level of emotional intelligence and the organizational citizenship behaviours of secondary teachers are high and also teachers' emotional intelligence level has a positive effect on the organizational citizenship behaviours of the secondary teachers.

Key Words: Emotional Intelligence, Organizational Citizenship Behavior Teachers Working in High Schools

Giriş

Günümüzde psikologlar, iş dünyası liderleri, eğitimciler ve aileler duygusal zekâ kavramına daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Duygusal zekânın; konu alanı uzmanları tarafından yapılmış farklı tanımlamaları olsa bile, bireysel, sosyal ve duygusal farkındalığı değişen tüm toplumlar için önemli bir unsur olduğu düşünülebilir. En genel tanımıyla duygusal zekâ, duyguların ve onların ilişkilerinin temelindeki neden ve sonuç ilişkisini anlama, çözümlerini bulma, duyguları tanıma, duyguları algılama, duygu bağlantılı hisleri özümseme, duyguların sağladığı bilgileri anlama ve onları yönetebilme yeteneğidir (Mayer, Caruso ve Salovey, 2000: 268). İlgili alanda temel çalışmaları bulunan Psikolog Dr. Reuven Bar-On (2005) ise duygusal zekâ için, "Bir bireyin çevresel baskılar ve isteklerle başa çıkabilmesi için başarılı olma yetisinde; kişisel, duygusal ve sosyal yeteneklerinin bir bütünüdür" demektedir.

Goleman (2009a) ve Cooper&Sawaf (2003)' ın ifade ettikleri gibi, doğuştan getirilen bazı eğilimler, yetenekler ve kişisel özellikler bulunmakla

birlikte, duygusal zekâ yeterlikleri genel olarak sonradan kazanılabilecek olan yeterliliklerdir. Duygusal zekânın geliştirilebilir ve eğitilebilir olması, eğitim sistemimize bir de bu açıdan bakmayı gerektirmektedir. Sternberg (1998: 14)' e göre, okul performansında IQ (Intelligence Quotient) 'dan daha fazlası gereklidir. Yani IQ'nun tek başına zekâyı ifade etmediği anlaşıldığı için, okul gibi programlı öğrenme çevrelerinin de bu gerçeği göz önüne alarak düzenlenmesi gereğine işaret etmektedir. Bu nedenle eğitim ve öğretim ortamını birebir düzenleyen öğretmenlerden, duygusal zekâ düzeylerinin yüksek olması ve var olanı daha da geliştirmeleri beklenmektedir.

Çetin (2004:7)'in aktardığına göre Beatty, öğretmenlerin, okul yöneticileri ile etkileşimlerinde, özbilinçli olabilmelerine öğretmenlerin geçmişteki deneyimlerinin de etkisi olduğunu belirtmektedir. Bu deneyimler sonucu oluşan duygular olumlu ise, okul yöneticileri ile yaşanan süreç olumlu olmaktadır. Özbilinç sahibi öğretmenler, okul yöneticileri ile ilişkilerini olumluya dönüştürebilmektedirler. Bu olumlu ilişkiler, karşılıklı güven sürecini olumlu etkilemekte ve kendine güvenen öğretmen, öğrencilerle de etkileşimlerinde başarılı olmakta ve onların performansına olumlu katkıda bulunabilmektedir. Böylece özbilinç sahibi öğretmenler, okul içerisinde daha iyi ve olumlu bir kariyere ve daha yüksek düzeyli performansa sahip olarak çalışmalarını gerçekleştirirler. Bu nedenle duygusal zekâ düzeyi yüksek örgütler olması gereken okullarda, öğrenmeyi kolaylaştıran öğretmenlerin sınıf ve okul içindeki davranış ve tutumları önemlidir. Özellikle öğretmenin özverili rol gereklerini aşan davranışlarının öğrenci başarısındaki katkısı, yapılan araştırmalarla da bilindiği gibi öğrencilerin okula bağlılıklarını arttıran etkili öğretmen davranışları, eğitim ve öğretimimiz için çok büyük önem taşımaktadır (Titrek, 2007: 116). Günümüz örgütleri görevlerinde titiz ve dakik davranan, işini savsaklamadan yapmaya çalışan, gözetim ve denetim yapılmadığı anlarda dahi kurallara uyan, çalışma arkadaşlarına gönüllü olarak yardım eden, mecbur olmadığı halde ek görevler alan, okul meselelerine daha fazla kafa yoran, dedikodudan uzak durup, kurumun sırlarını saklamaya özen gösteren çalışanlara her zamankinden fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu tür davranışlara ise örgütsel vatandaşlık davranışları denilmektedir (Karaman, Yücel ve Dönder, 2008: 50). Örgütsel vatandaşlık davranışları; örgütün sağlıklı işleyişini engelleyen yıkıcı ve istenmeyen davranışlardan koruma, çalışanların yetenek ve becerilerini geliştirme, etkin bir koordinasyon kurarak örgütün verimliliği ile performansı arttırmayı amaçladığından dolayı önemlidir (Basım ve Şeşen, 2006: 83). Örgütsel vatandaşlık davranışı,

kavramı ilk kullanan Organ tarafından; “biçimsel ödül sisteminde doğrudan ve tam olarak dikkate alınmayan, fakat bir bütün olarak organizasyonun fonksiyonlarını yerine getirmesine yardımcı olan, gönüllülüğe dayalı, isteğe bağlı birey davranışları” olarak tanımlanmıştır (Vanyperen ve Berg, 1999). Podsakoff ve arkadaşları (2000) yine örgütsel vatandaşlık davranışını iş tanımlarında zorunlu tutulmayan, ihmali halinde ceza gerektirmeyen ya da gerçekleştirildiğinde ödül sistemince doğrudan ve biçimsel olarak ödüllendirilmeyen ve daha çok kişisel tercihe bağlı ve bütün olarak örgütün etkinliğini ve verimliliğini arttırmaya dönük davranışlar olarak belirtmişlerdir.

Bir örgüt olarak okullar, kurumunu koruyan, gelişmesi için çaba sarf eden, kurum içi huzuru bozmayan, şikâyetçi olmaktansa sabretmeyi tercih eden, gönüllü, titiz çalışanlar ister. Çünkü bu özelliklere sahip olan bir çalışan kurumunun verimi ve geleceği açısından önemlidir (Dönder, 2006: 1). Öyle ki Buluç (2008: 580)’ un aktardığına göre Dipaola, Tarter ve Hoy için, öğretmenler profesyonel kişilerdir ve zamanlarının büyük bir kısmını öğretimi yönetmek için harcarlar. Öğretmenler, öncelikle öğrencilerine karşı sorumludur ve temel görevleri onlara öğretim hizmeti sunmaktır. Öğretim, profesyonellik ve sağduyu gerektiren karmaşık bir aktivitedir. Bu bağlamda öğretmenler için örgütsel vatandaşlık önemli bir hale gelmektedir. Örgütsel vatandaşlık, gönüllü öğretmen davranışlarını tanımlamak için faydalı bir terimdir. Bu davranışlar, öğretmenlerin, öğrencilerinin ve meslektaşlarının başarılı olmalarına yardım etmek için sergilediği, çalıştığı işin resmî veya formal gereksinimlerini aşan isteğe bağlı davranışlardır. Dipaola ve Hoy’a göre, örgütsel vatandaşlık duyguları güçlü olan öğretmenler; gönüllü olarak yeni meslektaşlarına yardımcı olur. Onlarla birlikte hareket ederek, onları diğer arkadaşları ile tanıştırlar. Yine öğretmenler, gönüllü olarak kurul ve komitelerde görev alır, ekstra program etkinliklerine katılırlar. Bunun yanında kendilerine ait olan zamanlardan vakit ayırarak öğrencilerine yardım ederler. Okul dağıldıktan sonra bile okulda kalarak onlara yardımcı olmaya çalışırlar. Öğrencilere ağır iş yükü verilmesine direnerek onların uygun olmayan davranışlara yönelmelerini önlemeye çalışırlar. Okulda örgütsel vatandaşlık davranışları, ciddi bir eğitsel ortamı tanımlamaktadır. Bu ortamda öğretmenler, çoğunlukla okuldadır ve eğitim öğretim zamanını etkili kullanırlar. Diğer meslektaşlarıyla verimli bir şekilde çalışır ve profesyonel aktivitelere öncelik verirler. Öğretmenler, güç ve kabiliyetlerini öğrenciler ve okulun amaçlarına ulaşması doğrultusunda kullanırlar.

Duygusal zekâsı yüksek olan bireylerin işlerine karşı olan tutumları ve örgütün yararına sergiledikleri ÖVD’ları da olumlu yönde değişebilir. Duyguların iyi yönetilmesi durumunda duyguların bir takım olumlu

katkıları olacağı söylenebilir (Gürbüz ve Yüksel, 2008: 174-190). Bu konuyla ilgili olarak yapılan araştırmaların bulgularında, işgörenlerin-öğretmenlerin sahip oldukları duygusal zekâ düzeyleri, örgütsel vatandaşlık davranışlarını daha fazla sergileme düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir (Goleman, 2009b: 121).

Karakuş (2008: 64)' un belirttiğine göre Charbonneau ve Nicol ile Carmeli ve Josman, işgörenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile hem bireylere hem de örgüte yönelik olarak sergiledikleri örgütsel vatandaşlık davranışları arasında olumlu bir ilişki bulunduğunu saptamışlardır. Carmeli ve Josman, duygusal olarak zeki olan bireylerin, çevrelerine karşı daha duyarlı oldukları için bireylere yönelik ÖVD sergilediklerini, örgütteki kurallara, normlara ve beklentilere karşı daha duyarlı oldukları için de örgüte yönelik ÖVD sergilediklerini ifade etmektedirler. George'un bulgularına göre ise, işgörenlerin içinde buldukları olumlu ruhsal durumlar ile onların sergiledikleri yardım etme ve fedakarlık davranışları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tüm bu unsurlar göz önünde tutulduğunda ve bu konuda yapılmış olan araştırmaların bulgularına bakıldığında, öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinin bireysel ve örgütsel anlamda işlevsel sonuçlarının bulunduğunu göstermektedir. Bu araştırmada öğretmenlerin resmî davranışları ötesinde olan ve onların okullarına, çalışma arkadaşlarına yönelik faydalı davranışlar sergilemeleri konusunda etkisi olduğu düşünülen duygusal zekâ kavramına dikkat çekilmektedir ve öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki incelenmektedir.

Amaç

Araştırmanın genel amacı, Şanlıurfa ili merkezinde görev yapan ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri nedir?
2. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları gösterme düzeyleri nedir?
3. Öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında herhangi bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin ele alındığı bu araştırma tarama modelindedir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2009-2010 yılında Şanlıurfa il merkezindeki 13 genel ortaöğretim okullarında görev yapan 586 öğretmen oluşturmaktadır. Ölçekler evrenin tamamına uygulanmış ancak ücretli brans öğretmenlerinin yaz dönemi görevlerinden ayrılmaları ve eksik cevaplanan anketlerin sayılmaması nedeniyle 304 öğretmenin anketi değerlendirilmeye alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ile geçerlilik ve güvenilirlikleri birçok araştırmada kanıtlanmış “Bar-On Duygusal Zekâ Ölçeği” ve “Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği” kullanılmıştır. Duygusal zekâ ölçeği Haifan Üniversitesi’nden Dr. Reuven Bar-On tarafından geliştirilmiş ve şimdiye kadar birçok akademik çalışmada kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Acar (2001) tarafından yapılmıştır. Acar (2001: 116)’ın güvenilirlik analizi ile ilgili olarak elde ettiği sonuçlar şöyledir. Duygusal zekâ, çok boyutlu bir değişkendir. Duygusal zekâyı oluşturan 5 temel ve onların altında yer alan 15 alt boyut vardır. Çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla kullanılan ölçeğin güvenilirlik testi için her bir boyutun ve ölçeğin toplam Cronbach Alpha katsayılarına bakılmıştır. 87 ifadenin yer aldığı ölçeğin toplam boyutları Cronbach Alpha katsayısı 0.9212 olup, kabul edilebilir düzeyindedir. Alt boyutlardan, kişisel beceriler boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0.8373, kişiler arası beceriler boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0.7787, uyumluluk boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0.6542, stresle başa çıkma boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0.7314 ve genel ruh durumu boyutunun Cronbach Alpha katsayısı 0.7506 olup, kabul edilebilir düzeydedir. Bu ifadelerle dayanarak ölçeğin bu çalışma açısından oldukça güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Bu araştırmada da Bar-on Duygusal Zekâ Ölçeği’nin güvenilirliği ile ilgili analizler, mevcut ortaöğretim okulu öğretmenlerinin sayısının sınırlılığı sebebi ile aynı grup üzerinde tekrarlanmıştır. Her bir alt boyutun Cronbach Alpha katsayılarına bakılmıştır. Kişisel beceriler alt boyutunda Cronbach Alpha Katsayısı 0.663, kişilerarası beceriler alt boyutunda Cronbach Alpha Katsayısı 0.534, uyumluluk alt boyutunda Cronbach Alpha Katsayısı 0.507, stresle başa çıkma alt boyutunda Cronbach Alpha Katsayısı 0.528 ve genel ruh durumu alt boyutunda Cronbach Alpha Katsayısı 0.517

bulunmuştur. Bu örneklem için hesaplanan duygusal zekâ ölçeğinin Cronbach Alpha Katsayısı 0.841 olup, kabul edilebilir düzeydedir.

Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları, Podsakoff ve MacKenzie tarafından Organ'ın örgütsel vatandaşlık davranışın beş boyutuna dayalı olarak hazırladıkları ve daha sonra Podsakoff, MacKenzie, Moorman ve Fetter ve Moorman tarafından geliştirilerek kullanılan "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği" ile ölçülmüştür. Polat (2007:97-98) "Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algıları, Örgütsel Güven Düzeyleri İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki" adlı doktora tezinde ölçeği eğitim örgütlerine uyarlamıştır. Bu ölçek 20 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Polat tarafından örgütsel vatandaşlık ölçeğinin güvenilirlik analizinde ölçeğin toplam boyutlarına ve ayrı ayrı dört boyutun Cronbach Alpha katsayılarına bakılmıştır. Buna göre ölçeğin toplam boyutları için Cronbach Alpha katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizine dayalı boyutlar için yapılan güvenilirlik hesabında ise Cronbach Alpha katsayıları yardımlaşma boyutunda .86; centilmenlik boyutunda .81; vicdanlılık boyutunda .88 ve sivil erdem boyutunda ise .82 çıkmıştır. Bu sonuçlar, ölçeğin araştırma için kullanılabilirlik düzeyini taşıdığını göstermiştir.

Bu araştırma için toplanılan veriler üzerinden yapılan güvenilirlik analizinde tüm ölçeğin Cronbach's Alpha katsayısı .726 olarak hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizine dayalı boyutlar için yapılan güvenilirlik hesabında ise yardımlaşma boyutunda .733; centilmenlik boyutunda .730; vicdanlılık boyutunda .714 ve sivil erdem boyutunda ise .791 çıkmıştır. Bu sonuçlara bakıldığında ölçeğin güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

Verilerin Çözülmesi

Araştırmanın istatistiksel analizi SPSS 16.0 ve MedCalc 9.3 programı kullanılarak bilgisayarda yapılmıştır. Öncelikle araştırma verilerinin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermediği için parametrik olmayan yöntemler (Balci, 2005: 231; Büyüköztürk, 2010 :145) kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. ölçeklerin analiz safhasında Mann Whitney U, Kruskal Wallis H ve Post Hoc testlerinden yararlanılmıştır. Son olarak değişkenler (duygusal zekâ düzeyi ile örgütsel vatandaşlık davranışı) arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular

Araştırmada öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri için ölçeğin alt boyutlarındaki düzeyler ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 1'e bakıldığında araştırmaya katılan ortaöğretim okulu öğretmenlerinin toplam duygusal zekâ düzeylerinin aritmetik ortalamasının $\bar{X} = 3.31$ olduğu ve öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinin en yüksek düzeyinin kişiler arası beceriler ($\bar{X} = 3.59$) boyutunda olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Duygusal Zekâ Düzeyleri

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Kişisel Beceriler	304	3.2668	.32617
Kişiler Arası Beceriler	304	3.5931	.31564
Uyumluluk	304	3.2950	.34873
Stresle Başa Çıkma	304	2.9899	.45079
Genel Ruh Durumu	304	3.3372	.34140
Genel Toplam	304	3.3148	.26791

Araştırmada ele alınan diğer konu ise öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını gösterme düzeylerini ortaya çıkarmaktır. Tablo 2'ye bakılarak araştırmaya katılan 304 ortaöğretim okulu öğretmenin toplam örgütsel vatandaşlık davranışlarının ortalamasının $\bar{X} = 3.67$ olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra tabloya bakıldığında en yüksek değer vicdanlılık ($\bar{X} = 4.27$) boyutunda olduğunu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları

Boyutlar	N	\bar{X}	S
Yardımlaşma	304	4.1332	.46786
Centilmenlik	304	1.9383	.77828
Vicdanlılık	304	4.2730	.61295
Sivil Erdem	304	3.9186	.68680
Genel Toplam	304	3.6793	.35081

Araştırmada ele alınan diğer konu ise öğretmenlerin sahip oldukları duygusal zekâ düzeyleri ile göstermiş oldukları örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkidir. Bu amaçla duygusal zekâ ölçeğinin kişisel beceriler, kişiler arası beceriler, uyumluluk, stresle başa çıkma ve genel ruh durumu alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin yardımlaşma, centilmenlik, vicdanlılık ve sivil erdem alt boyutları arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonuçları aşağıdaki Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Duygusal Zekâ Düzeyi ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki

Duygusal Zekâ		Örgütsel Vatandaşlık Davranışı				
		Yardımlaşma	Centilmenlik	Vicdanlılık	Sivil Erdem	Örgütsel Vatandaşlık Toplam
Kişisel Beceriler	r	.338**	.280**	.059	.247**	.422**
	p	.000	.000	.303	.000	.000
	n	304	304	304	304	304
Kişiler Arası Beceriler	r	.413**	.054	.168**	.310**	.425**
	p	.000	.345	.003	.000	.000
	n	304	304	304	304	304
Uyumluluk	r	.234**	.238**	.072	.144*	.312**
	p	.000	.000	.210	.012	.000
	n	304	304	304	304	304
Stresle Başa Çıkma	r	.129*	.316**	-.109	.019	.179**
	p	.024	.000	.057	.737	.002
	n	304	304	304	304	304
Genel Ruh Durumu	r	.345**	.125*	.053	.229**	.348**
	p	.000	.029	.353	.000	.000
	n	304	304	304	304	304
Duygusal Zekâ	r	.386**	.276**	.068	.256**	.452**
	p	.000	.000	.239	.000	.000

Toplam	n	304	304	304	304	304
--------	---	-----	-----	-----	-----	-----

*p< .05

**p< .01

Tablo 3 incelendiğinde duygusal zeka ölçeğinin ve örgütsel vatandaşlık ölçeğinin alt boyutları arasında olan ilişkinin şunlar olduğu söylenebilir. Duygusal zekâ ölçeğinin kişisel beceriler alt boyutu ile örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin yardımlaşma alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .338$, $p < .01$), kişisel beceriler alt boyutu ile centilmenlik alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .280$, $p < .01$), kişisel beceriler alt boyutu ile sivil erdem alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .247$, $p < .01$), kişisel beceriler alt boyutu ile örgütsel vatandaşlık davranışı genel toplamı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .422$, $p < .01$), kişiler arası beceriler alt boyutu ile yardımlaşma alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .413$, $p < .01$), kişiler arası beceriler alt boyutu ile vicdanlılık alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .168$, $p < .01$), kişiler arası beceriler alt boyutu ile sivil erdem alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .310$, $p < .01$), kişiler arası beceriler alt boyutu ile örgütsel vatandaşlık davranışının genel toplamı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .425$, $p < .01$), uyumluluk alt boyutu ile yardımlaşma alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .234$, $p < .01$), uyumluluk alt boyutu ile centilmenlik alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .238$, $p < .01$), uyumluluk alt boyutu ile sivil erdem alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .144$, $p < .05$), uyumluluk alt boyutu ile örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin toplamı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .312$, $p < .01$), stresle başa çıkma alt boyutu ile yardımlaşma alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .129$, $p < .05$), stresle başa çıkma alt boyutu ile centilmenlik alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .316$, $p < .01$), stresle başa çıkma alt boyutu ile örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin toplamı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .179$, $p < .01$), genel ruh durumu alt boyutu ile yardımlaşma alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .345$, $p < .01$), genel ruh durumu alt boyutu ile centilmenlik alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .125$, $p < .05$), genel ruh durumu alt boyutu ile sivil erdem alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .229$, $p < .01$), genel ruh durumu alt boyutu ile örgütsel vatandaşlık

davranışı genel toplamı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .348$, $p < .01$), duygusal zekâ toplamı ile yardımlaşma alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .386$, $p < .01$), duygusal zekâ toplamı ile centilmenlik alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .276$, $p < .01$), duygusal zekâ toplamı ile sivil erdem alt boyutu arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .256$, $p < .01$) ve son olarak duygusal zekâ toplamı ile örgütsel vatandaşlık toplamı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($r = .452$, $p < .01$) bulunmuştur.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâları ile örgütsel vatandaşlık davranışlarının ve bunlar arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlayan bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, öğretmenlerin, genel olarak duygusal zekâ düzeylerinin orta düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulgu Doğan (2009)'ın ulaştığı sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Özmen (2009)'in de ulaştığı sonuçlarla örtüşen çalışmaya göre, öğretmenlerin duygusal zekâ boyutlarından en fazla kişiler arası becerilere sahip olduğu yönündedir. Mesleği gereği iletişimi ve sosyal ilişkileri iyi olması beklenen öğretmenler için bu sonuç normal karşılanmaktadır. Yurtdışında bazı üniversitelerin eğitim programlarında duygusal zeka becerileri dersinin yer aldığı görülmekte (Boyatzis, Stubbs ve Taylor, 2002) iken Türkiye'de halen böyle bir durum söz konusu değildir. Bu eksikliği kapatmak için yüksek öğretim sürecinde öğretmen adaylarına duygusal zekâ düzeylerini arttırmaya ve bu yöndeki gelişimlerini sağlamaya yönelik derslerin verilmesi gerekliliği önerilmektedir. Yine bu noktada öğretmen alımlarında yapılan yazılı sınava, öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerini de ölçecek olan soruların dahil edilebileceği düşünülebilir. Bununla birlikte okul yöneticileri, okulun yönetiminde birincil rolü üstlendikleri için çalışanlarının duygusal zekâlarını kullanmalarına ve geliştirebilmelerine hitap edecek bir yönetim işleyişi izleyebilirler. Dolayısıyla bu noktada İl Mili Eğitim Müdürlüğü tarafından bir eğitim sürecine tabi tutularak, gerekli bilgilerle donatılmaları sağlanabilir.

Çalışma bulgularına bakıldığında, ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin yüksek örgütsel vatandaşlık davranışlarına sahip oldukları söylenebilir. Bu sonuç Aktaş (2008)'in ve Altunbaş (2009)'ın çalışmalarında ulaştığı sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Yine araştırmada, öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarından en fazla vicdanlılık boyutuna sahip oldukları sonucuyla da Yücel (2006)'in ulaştığı

olduğu sonuç paralellik göstermektedir. Öğretmenlerin bu anlamda, örgüt üyelerinin kötü hava koşullarında bile işlerine zamanında gelmeye çalışmaları, çay-kahve ve yemek aralarını dikkatli kullanmaları, örgüt içi toplantılara düzenli katılmak gibi vicdanlılık davranışlarını (Lepine, Erez ve Johnson, 2002: 53) sergilediklerini söylemek mümkündür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısının artması, toplumsal beklentilerin giderek artması, okullardaki teknolojik yetersizlikler, öğretmenlerin ücretlerini yetersiz algılaması vb gibi yetersizlik ve olumsuzluklar olmasına rağmen, öğretmenlerin görevlerini ve beklenilenden fazlasını yerine getirdikleri düşünülebilir. Bu noktada okulların, öğretmenlerin sosyal ve psikolojik gereksinimlerini göz önüne almaları gerekmektedir. Bu yönde oluşturulacak uygun çalışma koşulları, etkili iletişim ve işbirliği ortamı öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırabilir.

Araştırmada ele alınan diğer nokta ise ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkidir. Çalışmada duygusal zekâ ölçeğinin ve örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında şu yorumlar yapılabilir. Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin kişisel beceriler boyutunda duygusal zekâ düzeyi arttığında, yardımlaşma, centilmenlik, sivil erdem ve genel toplamda örgütsel vatandaşlık davranışının arttığı ve yine ortaöğretim okulu öğretmenlerinin kişiler arası beceriler boyutunda duygusal zekâ düzeyi arttığında, yardımlaşma, vicdanlılık, sivil erdem ve genel toplamda örgütsel vatandaşlık davranışının da arttığı söylenebilir. Bununla birlikte ortaöğretim okulu öğretmenlerinin uyumluluk boyutunda duygusal zekâ düzeyi arttığında, yardımlaşma, centilmenlik, sivil erdem ve genel toplamda örgütsel vatandaşlık davranışının da arttığı ortaya çıkmaktadır. Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin stresle başa çıkma boyutuna bakıldığında ise duygusal zekâ düzeyi arttığında, yardımlaşma, centilmenlik ve genel toplamda örgütsel vatandaşlık davranışının da arttığı gözükürken, ortaöğretim okulu öğretmenlerinin genel ruh durumu boyutunda duygusal zekâ düzeyi arttığında ise, yardımlaşma, centilmenlik, sivil erdem ve genel toplamda örgütsel vatandaşlık davranışının da arttığı dikkati çekmektedir. Bunun yanında ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyi arttığında yardımlaşma, centilmenlik, sivil erdem ve genel toplamda örgütsel vatandaşlık davranışının da artması, ortaöğretim okulu öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleri artarken, örgütsel vatandaşlık davranışlarının artmakta olduğu veya duygusal zekâ düzeyleri azalırken, örgütsel vatandaşlık davranışlarının da azalmakta olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada öğretmenlerde duygusal zekânın, onların örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkilediği sonucu yurt içinde yapılan Karakuş (2008)'un ve Gürbüz- Yüksel (2008)'in çalışmaları ile benzerlik taşımaktadır. Yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında ise Solan (2008)'un "Yüksek Eğitime Devam Edenlerde Duygusal Zekâ, Vizyoner Liderlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki" isimli araştırmasında yapmış olduğu istatistiksel çözümlenmeler sonucunda örgütsel vatandaşlık davranışı ve duygusal zekâ arasında bir ilişki olduğu, Modassir ve Singh (2008)'in yapmış oldukları "Dönüşümcü Liderlik ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışının Duygusal Zekâ ile İlişkisi" adlı araştırmada duygusal zekâ ve örgütsel vatandaşlık davranışının vicdanlılık, sivil erdem ve özgecilik boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Jain (2009) ise duygusal zekâ ve örgütsel vatandaşlık davranışının karşılaştırmalı olarak ele aldığı araştırmada duygusal zekâ ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve benzer sonuçlara ulaşmıştır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda görülmektedir ki öğretmenlerin duygusal zekâları onların sergiledikleri örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında, öncelikle hizmet öncesi eğitim sürecinde öğretmenlerin duygusal zeka gelişimlerini destekleyici derslere yer verilmesi ve hizmet içinde ise İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün konu ile ilgili olarak öğretmenlere yönelik seminerler, kurslar vs. düzenlemesi yararlı olabilir.

Kaynakça

- Acar, F. T. (2001). Duygusal zekâ yeteneklerinin göreve yönelik ve insana yönelik liderlik davranışları ile ilişkisi: banka şube müdürleri üzerine bir alan araştırması(Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktaş, H. G. (2008). Öğretmenlerde denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Altunbaş, A. (2009). Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ve çalışma değerlerinin analizi (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bar-on, R. (2005). The Bar-On model of emotional-social intelligence. University of Texas, Medical Branch.

- Balcı, A. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Basım, H.N. ve Şeşen, H. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği uyarlama ve karşılaştırma çalışması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, 61 (4), 83-101.
- Boyatzıs, R.E., Stubbs, E.C. ve Taylor, S.N. (2002). Learning cognitive and emotional intelligence competencies through graduate management education. Academy of Management Learning and Education, 1, 150-162.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(4), 571-602.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı, istatistik, araştırma deseni, spss uygulamaları ve yorum. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Cooper, K. R. ve Sawaf, A. (2003). Liderlikte duygusal zekâ. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çetin, M.Ö. (2004). Örgütsel vatandaşlık davranışı. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, N. (2009) Sınıf öğretmenlerinin duygusal zekâları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dönder, H. H. (2006). Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ve bürokrasi (Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Goleman, D. (2009a). Duygusal zekâ eq neden ıq' dan daha önemlidir?. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2009b). İşbaşında duygusal zekâ. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gürbüz, S. ve Yüksel, M. (2008). Çalışma ortamında duygusal zekâ: iş performansı, iş tatmini, örgütsel vatandaşlık davranışı ve bazı demografik özelliklerle ilişkisi. Doğu Üniversitesi Dergisi, 9 (2), 174-190.

- Jain, A.,K. (2009). Exploring the relative relevance of organizational citizenship behavior and emotional intelligence. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 35(1), 87-97.
- Karakuş, M. (2008). İlköğretim okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin duygusal zekâ yeterliklerinin, öğretmenlerin duygusal adanmışlık, örgütsel vatandaşlık ve iş doyumuna düzeylerine etkisi (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Karaman, K., Yücel, C. ve Dönder, H. (2008). Öğretmen görüşlerine göre okullardaki bürokrasi ile örgütsel vatandaşlık arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 53, 49-74.
- Lepine, J.A., Erez, A., Johnson, D.E., (2002). The nature and dimensionality of organizational citizenship behavior: A critical review and meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87, (1), 52-65.
- Mayer, J.D., Caruso, D., R., Salovey, P., (2000). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27 (4), 267-298.
- Modassir, A., Singh, T., (2008). Relationship of emotional intelligence with transformational leadership and organizational citizenship behavior. *International Journal of Leadership Studies*, 4 (1), 3-21.
- Özmen, Z. K. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin duygusal zekâ düzeyleriyle öğrencilerin istenmeyen davranışlarını algılamaları ve başa çıkma yöntemleri arasındaki ilişki (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Podsakoff M.P., MacKenzie, B.S., Paine, B.J. ve Bachrach, D.G., (2000). Organizational citizenship behaviors: a critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. *Journal of Management*, 26, (3), 513-563.
- Polat,S., (2007). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet algıları, örgütsel güven düzeyleriyle örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki (Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli.
- Solan, A., M. (2008). The relationships between emotional intelligence, visionary leadership, and organizational citizenship behavior in continuing higher education. Regent University, School of Global Leadership & Entrepreneurship.

- Sternberg, R. J. (1998). How intelligent is intelligence testing?. *Scientific American Presents*, 9, (4), 12-17.
- Titrek, O. (2007). Iq' dan eq' ya duyguları zekice yönetme. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- VanYperen, N. W ve Berg, A.E., (1999). Towards a better understanding of the link between participation in decision – making and organizational citizenship behaviour: a multilevel analysis. *Journal of Occupational & Organizational Psychology*, 72 (3), 377-379.
- Yücel, G. F. (2006). Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı (Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.